

Гвоздій С. П.

**ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ «ОСНОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ
ЛЮДИНИ»**

На початку XXI століття актуальнішою стає проблема виживання людства. Найвища цінність суспільства – людина – кожним кроком свого життя зустрічається з факторами, які негативно впливають на її життя і здоров'я. В більшості випадків ці фактори породжуються самою людиною: науково-технічний прогрес, діяльність людини, її необачне поводження з природою, тероризм, підприємницька діяльність з кримінальними відхиленнями, прогресуючий наркобізнес, безробіття, відсутність реального правового захисту та інше.

Україна підтримала Концепцію ООН про сталий розвиток людства як напрям дій на XXI століття. Пріоритет надано безпеці кожної людини. Під «безпекою життєдіяльності людини» (БЖДЛ) розуміють характеристику існування людини в певному місці її перебування, що відображає збалансованість між впливом

чинників, які загрожують життю або здоров'ю людини, та таких, що запобігають негативним наслідкам цієї життєдіяльності.

Введення в загальноосвітніх школах України дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності» (ОБЖД) сприяє корегуванню ставлення учнів до власної безпеки та безпеки інших людей, розвиває практичні навички самозахисту в умовах зростаючого психологічного навантаження.

Під час навчального процесу учні готуються до повноцінного життя в умовах існуючого в Україні рівня безпеки, що залежить від стану навколишнього середовища, державної системи підтримки безпеки людини (пожежна охорона, органи правопорядку, цивільна оборона, охорона здоров'я, освіта, охорона праці тощо) та індивідуальної захищеності (психофізичний стан, мотивація, індивідуальні способи захисту тощо) [2].

Але виникає проблема в наявності фахівців з дисципліни „ОБЖД”. В сучасний перелік спеціальностей не введена „Безпека життєдіяльності”, тому в вищих навчальних закладах України проводиться спеціалізація педагогів іншого фаху (учитель фізики, учитель трудового навчання тощо).

У загальноосвітніх школах (ЗОШ) ОБЖД викладається в обсязі, який є достатнім для 0,5 ставки викладача. Це приводить до того, що предмет викладається фахівцями без спеціалізації, яким не достає погодинного навантаження. За даними О.А.Шевчук (показники на 2003 рік), спеціальність вчителів, що викладають ОБЖД різноманітна, а саме: філологи, учителі початкових класів, трудового навчання, біології, фізичної культури, географії, психології, хімії, математики, історії, фізики [3]. Такі заміни призводять до недбалого ставлення учнів до предмета і, відповідно, до проблеми особистої безпеки.

Базові дисципліни, які формують теорію знання про безпеку життєдіяльності в ВНЗ є: «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі», «Цивільна оборона».

Ми вважаємо, що для вдосконалення знань із безпеки життя і діяльності необхідно введення спеціалізованих дисциплін: 1) особливості викладання «ОБЖД» у різних класах всіх видів ЗОШ – «Методика викладання ОБЖД»; 2) медична допомога при невідкладних станах – «Основи медичних знань».

«Основи медичних знань» – перша навчальна дисципліна, яку слід повернути до навчальних програм майбутніх педагогів. Не прослухавши «Основи медичних знань» та не отримавши достатньої практики з надання допомоги потерпілому, майбутній учитель не буде мати змоги без знань і вмінь з першої медичної

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

допомоги в невідкладних станах надати допомогу учневі в разі екстремальної ситуації та, звичайно, не зможе навчити дітей практичним навичкам само- і взаємодопомоги.

«Методика викладання ОБЖД» як спеціалізована дисципліна має містити такі питання:

- Теоретичні основи безпеки життєдіяльності (ОБЖД), психологічні аспекти БЖД, екологічні аспекти БЖД, валеологічні аспекти БЖД).

- Безпека життєдіяльності людини (безпека життєдіяльності в надзвичайних ситуаціях, безпека дорожнього руху, держава як головний захисник безпеки людини, правила безпеки під час навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, пожежна безпека, електробезпека, радіаційна безпека, безпека поведіння на воді, безпека інформаційного простору, надзвичайні ситуації в житті сучасної людини, побутовий травматизм).

- Особливості навчання ОБЖД у школі (початковій, базовій, старшій) [1].

У програму БЖД у ВНЗ необхідно ввести в ширшому обсязі теми, які не передбачені програмою вищих навчальних закладів, але повинні викладатися в загальноосвітніх школах: безпека дорожнього руху, побутова безпека, профілактика отруєнь та травматизму. У зв'язку зі зростанням кількості ВІЛ-інфікованих, поширенням шкідливих звичок у підлітків більше уваги приділяти небезпекам соціального характеру: туберкульозу, наркоманії, алкоголізму, палінню, венеричним захворюванням, бандитизму.

Ми вважаємо доцільним розширити загальний обсяг годин з БЖДЛ у ВНЗ педагогічного напрямку з метою підготовки педагогів усіх спеціальностей до викладання ОБЖД на високому рівні.

Завдання, які має вирішувати вчитель на уроках з ОБЖД, потребують удосконалення форм і методів викладання, різноманіття методів контролю знань, переходу від інформаційних і репродуктивних методів навчання до пошукових і діяльнісних, спрямованих на формування переконань учнів.

Американський психолог А.Скинлер показав, що у своїй практичній діяльності людина спирається на дві категорії знань:

- ✓ отримані від викладача, від більш досвідченого колеги або з книг («холодні» знання);

- ✓ накопичені у власній практичній діяльності, на власному досвіді і власних помилках («гарячі» знання).

З точки зору психології, під час навчання безпеки життєдіяльності «холодні» знання слід викладати так, щоб вони якнайлегше перетворювалися у свідомості учнів на «гарячі» для

вирішення практичних завдань. Важливо не тільки відпрацювати з учнями та студентами практичні навички, а й навчати їх уміння приймати правильні рішення й уникати супутніх помилок.

Багатьма методистами рекомендуються різні критерії вибору методів навчання відповідно до змісту уроку з ОБЖД.

Під час вивчення *об'єктів* використовуються можливості чуттєвого сприйняття – малюнки, слайди, фотографії, моделі, картографічний матеріал, відеофільми.

Під час вивчення *процесів* необхідна постановка експериментів, потрібні кінофільми, що демонструють динаміку розвитку процесу, серії малюнків, що також відображають етапність зміни ситуації.

Під час вивчення *одиниць виміру* основними методами повинні служити завдання та задачі на оцінку дії вимірюваного фактору з використанням одиниць виміру.

Важливим у викладанні ОБЖД і в підготовці до викладання є використання нових технологій: персональних комп'ютерів, засобів Інтернету.

Крім занять в аудиторіях та класних кімнатах корисним для засвоєння матеріалу ми вважаємо виходи на природу, зустрічі з представниками МНС, ДПС, рятувальних служб міста. Доцільно було би поновити змагання типу «Зірниця», «КВН», учнівських олімпіад із ОБЖД.

Методи, обрані для проведення кожного конкретного уроку, повинні відповідати ступеню готовності та самостійності учнів, тобто рівню їх пізнавальної діяльності.

Рівень пізнавальної діяльності закладається вчителем на стадії підготовки уроку і реалізується шляхом постановки завдань і питань протягом заняття. Майбутній учитель має виділяти час на самоосвіту, самовдосконалення, самореалізацію.

Необхідно враховувати, що специфіка предмета ОБЖД передбачає розгляд не тільки самих процесів і явищ, які включають механізми формування і поширення небезпек на території, але й здатність надзвичайних ситуацій нанести шкоду людині, населенню, економіці. Ключовим же завданням є формування знань про способи захисту, умінь і навичок самопорятунку при виникненні небезпеки.

На нашу думку, підготовку педагогів до викладання ОБЖД у загальноосвітніх школах слід проводити з урахуванням міжпредметних зв'язків. Це пов'язано з тим, що в програмі всіх спеціальностей є теми, які близькі до безпеки в навколишньому середовищі, на виробництві. Наприклад, фізик має змогу звернути

увагу на радіаційні елементи та їх використання людиною, шкідливість електромагнітного випромінювання для живих істот, швидкість розповсюдження ударної хвилі та інше; фахівці з хімії звертають увагу на отруйні речовини, небезпечність лугів та кислот, класифікацію лікарських засобів; біолог, який використовує знання з фізіології людини, мікробіології, доводить знання про особливості поведінки під час біологічної небезпеки (отруєннях, ушкодженнях тканин, кісток та інше). З психологічними аспектами БЖД, підготовкою до правильної поведінки під час надзвичайних ситуацій, терористичних актів та з методами реабілітації постраждалих повинен ознайомити психолог.

Учитель з ОБЖД фактично є фахівцем з усіх спеціальностей. Він повинен мати знання не тільки з фізики, хімії, біології, але й географії, історії, психології, соціології, фізичної культури, допризовної підготовки, а також життєвий досвід, що є неодмінною умовою продуктивного навчання.

У Концепції освіти з БЖДЛ відзначається, що основна відзнака вузівської освіти полягає у «...формуванні у студентів здатності до комплексного наукового розв'язання проблем безпеки, науково-дослідного обґрунтування правових і соціально-економічних механізмів політики в галузі захисту людини і середовища її існування». Це положення повинно визначити структуру та зміст викладання дисципліни БЖД та підготовку майбутнього вчителя до викладання ОБЖД.

Головним заданням у викладанні БЖД та підготовці майбутніх учителів з ОБЖД є вироблення у студентів та учнів позитивного ставлення до питань безпеки, охорони власного здоров'я та життя.

Література:

1. Навчальний план та програма курсів підвищення кваліфікації вчителів ОБЖД / Дивак В.В., Пархоменко І.Н., Сидорчук Л.А., Юхименко А.П. // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 2000. – № 18. – С.1-32.
2. Програми для загальноосвітніх закладів «Основи безпеки життєдіяльності» 1-11 класи / Укладачі В.Сфімова, І.Пархоменко, І.Репік та ін. // Збірник нормативних документів з питань викладання... «БЖД». – К.: Основа, 2003. – 488 с.
3. Шевчук О.А. Рекомендації щодо вивчення стану викладання ОБЖД у ЗОШ Рівненської області // Матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції «Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика». – Рівне, 2004. – С. 75-76.
4. Энциклопедия по безопасности и гигиене труда. – Т.3. – М.: Профиздат, 1996.